

Adatok a szlovákiai magyarok 1945 őszi történet kényszermunkára hurcolásához

A szlovákiai magyarok második világháborút követő jogfosztottságának éveit földolgozó, az utóbbi évtizedekben öröndetesen szaporodó irodalma kevésbé tisztázta az 1945 őszi történet eseményeket. Nincsenek pontos adatok az akkor csehországi kényszermunkára hurcoltak számáról, nem tisztázott a lebonyolítás menete és jogi háttere, valamint az akció következményei. Gyakran összemossák az egy évvel később, 1946 ősztől kezdődött deportálásokkal.

Juraj Zvara, aki az elsők között foglalkozott a csehszlovákiai magyarság helyzetével, az 1964-ben írt munkájában azt írta: 1945. szeptember 19. és 1947. február 20. között történt a magyarok csehországi munkára „toborzása”, amelynek során összesen 9610 családot, 41 680 személyt vittek munkára, ehhez járult még 2154 önként jelentkezett család.¹ Ugyanez szerepel az 1969-ben megjelent monográfiájában azzal a kiegészítéssel, hogy a magyarok csehországi elhurcolása a 71/1945 sz. – az állampolgárságukat vesztett személyek munkaköteleességéről szóló – elnöki dekrétum alapján történt.² Figyelmen kívül hagyta a szerző, hogy az említett dekrétum Szlovákiában nem volt érvényben, csak a cseh és morva országrészekben.

A rendszerváltás előtti munkák közül legrészletesebben Juraj Purgat tanulmánya foglalkozott az 1945. őszi eseményekkel, és számos levéltári adatot is hozott velük kapcsolatban.³ A tanulmány szerint a munkára hurcolás a 88/1945 sz. általános munkakötelezettségről hozott, 1945. október 17-én kihirdetett elnöki dekrétum alapján történt október 25. és december 4. között. Konkrét összegző számokat nem közölt, de megemlíti, hogy Gútáról 500 főt vittek el, és több – fegyverhasználatról, sebesültekről, a belügyi szervek részéről az akció során történt – visszaélésről számolt be. Kiemeli, hogy a Szlovákiában akkor működött két politikai erő, a kommunista párt és a Demokrata Párt is befolyásolni kívánta a Csehországba szállított személyek körét, elsősorban a magyar kommunisták tiltakoztak és a párttagjaik felmentését kérték. A déli területeken állomásozó szovjet csapatok parancsnokai is közbeléptek az akció során és embereket emeltek ki a transzportokból. A szerző végső következtetése, hogy a csehországi munkaerőhiány és a belső kolonizáció érdekeinek szolgálata mellett az

-
- 1 Zvara, Juraj: K problematike postavenia maďarskej národnostnej skupiny v ČSR v období boja za upevnenie ľudovej demokracie a rozšírenie moci robotníckej triedy (1945–1948). *Historický časopis*, 1964. 28–49. p.
 - 2 Zvara, Juraj: *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1945*. Bratislava, 1969, 66–67. p.
 - 3 Purgat, Juraj: Čo predchádzalo Dohode o výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom? *Revue dějin socialismu*, 1969, 507–528. p.

események hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar kormány december elején tárgyalásokat kezdett a magyarkérdés rendezéséről a csehszlovák féllel.⁴

A magyar szerzők közül Janics Kálmán említi először a magyarok elhurcolását, munkáját a korabeli szakirodalom és sajtóanyag, illetve a személyes emlékei alapján építette föl. A csehszlovák sajtó jelentése alapján 12 ezer bevonultatott férfit említ, s fölhívja a figyelmet, hogy meg kell különböztetni az 1945. őszi eseményeket az 1946 novemberében kezdett jóval szervezettebb deportálásoktól. Azt írja, a magyarok nagy része néhány héten belül hazaszökött Csehországból, és némileg bagatellizálva a dolgot, szerinte „kissé komikus – répaszedő kirándulások” voltak csupán a munkára hurcolások.⁵

Vadkerty Katalin a deportálásokról szóló monográfiájában egy egész fejezetet szentelt a témának A szlovákiai magyar férfiak kényszerkőzmunkája 1945 őszén címmel.⁶ Az eseményeket ő is a csehországi munkaerőhiánnyal és a belső telepítés céljaival magyarázza, a szlovák központi szervek szerepét emeli ki az akció során, továbbá említést tesz a katonaság asszisztáló szerepéről az elhurcolás során. Jogi alapként a 88/1945-ös dekrétumot említi. Közöl adatokat az erőszakos cselekményekről, megjelöli a csehországi városokat, ahova a magyarok kerültek (Prága, Kolín, Tábor, Pardubice stb.) és konkrét számadatokat is közöl: „1945 szeptembere–december 1-je között 9247 magyart vittek Csehországba.”⁷ Vadkerty Katalinnál is keverednek az egyes események, pl. a Nádszeg községben 1945. szeptember 19-én történt erőszakos cselekményeket is ebben a fejezetben tárgyalja, holott nem függenek össze a csehországi elhurcolásokkal. Azoknál több mint egy hónappal korábban történt incidensről van szó, és a nádszegi letartóztatott férfiakat sem Csehországba vitték.⁸

4 A cseh és szlovák szerzők közül többen is foglalkoztak a témával, egymásnak gyakran ellentmondó adatokat közölve. Karel Kaplan szerint október 25. és december 4. között zajlott a munkára hurcolás a 71/1945 dekrétum alapján. Kaplan, Karel: *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948*. Pozsony, 1993, 135–136. p. Ján Bobák munkája alapján 9400 magyart vittek munkára a 88/1945 sz. dekrétum alapján október 23. és november 4. között. Az akció a Telepítési Hivatal irányelvei és a hivatal által összeállított névsorok alapján történt a nyugat-szlovákiai magyarlakta járásokban. Először csak férfiakat, majd egész családokat vittek el. Az akciót december 4-én a magyar–csehszlovák tárgyalások megkezdésekor állították le, a külügyminisztérium utasítása alapján. Bobák, Ján: *Maďarská otázka v Česko-Slovensku (1944–1948)*. Martin, 1996, 125–126. p.

5 Janics Kálmán: *A hontalanság éve. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945–1948*. Hunnia Kiadó Kft, 1989, 174–175. p.

6 Vadkerty Katalin: *A deportálások. A szlovákiai magyarok csehországi kényszerkőzmunkája 1945–1948 között*. Pozsony, 1996, 11–16. p.

7 Uo. 16. Ennél az adatnál, és sajnos nem csak ennél az egyénél, nem egyértelmű a jegyzetelés, és nem is sikerült a kutatás során a nyomára bukkannom a dokumentumnak, amelyet a szerző idéz.

8 A nádszegi eseményekről, amelyek során egy háromtagú katonai járőrt fegyvereztek le és vertek félholtra, részletesen beszámol a 4. hadosztály parancsnokának 1945. szeptember 22-én kelt jelentése. A jelentés szerint a falu férfilakosságát Vágsellyén táborba zárták és romeltakarítási munkára fogták. Vojenský historický archív Bratislava (VHA Ba), fond Veliteľstvo 4. oblastí Bratislava (VO 4), 1. doboz.

A szakirodalom ismertetése során végezetül meg kell még említeni Štefan Šutajnak a magyarok csehországi áttelepítéséről írt monográfiáját, amelyben a témának szentelt fejezetben sok adatot idéz a már említett korábbi tanulmányokból.⁹ A számszerű adatokat Vadkerty Katalintól vette át. Új adat a könyvében, hogy részletesen tárgyalja az akció jellegének megváltozását, mikor 1945. november végén már nem csupán férfiakat, hanem 187 családot visznek el Pardubice környékére a Somorjai járásból. Két további észrevételt is tett az akcióval kapcsolatban. A dokumentumokból úgy ítélte meg, hogy elsősorban a központi cseh területekre, nem pedig a németek által lakott határvidékre vitték a magyarokat, továbbá észrevette, hogy a korabeli dokumentumok semmilyen jogszabályt nem tüntetnek föl, a 88/1945 sz. elnöki dekrétum az 1945-ös közmunkára hurcolások jogalapjaként a későbbiek során tűnik csak föl.

Szülővárosomban, Gútán a jogfosztottság éveiben lezajlott eseményekről írt munkámban nagyobb teret szenteltem az 1945 őszi eseményeknek, az oral history módszerével igyekeztem feltárni az akció gútai vonatkozásait. Ennek elsősorban családi okai voltak, hiszen édesapám élete végéig hordozta a sebeket, amelyeket a pardubicei munkatáborban, vagy ahogyan ő mindig emlegette, „a pardubicei lágerben” szerzett. Ő és több gútai sorstársának visszaemlékezését hangszalagra vettem és részleteket közöltem belőlük a munkámban.¹⁰ Ugyancsak környezetem indíttatása nyomán kezdtem újra foglalkozni a témával, kezdtem levéltári kutatásba az elmúlt hónapokban, hogy föltárgyam ennek a kevésbé ismert eseménysorozatnak a részleteit. Több egykori gútai elhurcolt családtagja, leszármazottja biztatása nyomán végeztem csehországi, valamint szlovákiai levéltári kutatásokat és ezek eredményéből született meg ez a rövid tanulmány és forrásközlés.

1945 őszen a csehszlovákiai magyarság kitelepítésének menete és módszerei még nem voltak tisztázva, és a magyar lakosság sem sejtette, mi vár rá. Ennek több oka volt. Az 1945 tavaszán, a korábbi években Magyarországhoz tartozott területekre bevonuló szovjet csapatok parancsnokai gyakran magyar kommunistákat bíztak meg a települések vezetésével, őket nevezték ki helyi komiszároknak. A kommunista mozgalom nagyon erős volt Csehszlovákiában a két világháború között a magyar lakosság körében, erről általában minden szerző beszámol, így természetesnek tűnt, hogy a háború befejezése után a munkásmozgalom aktív tagjai veszik át a hatalmat. A szovjet csapatok parancsnokai nem vettek tudomást, vagy nem voltak informálva az áprilisban kihirdetett kassai kormányprogramról, amely a magyar lakosság jogfosztását helyezte kilátásba, az aktív antifasiszták kivételével.

A berendezkedő csehszlovák adminisztráció, rendőrség és a katonaság sem tudott mit kezdeni a helyzettel, inkább csak jelentéseikben fogalmazták meg a javaslataikat, hogy a magyarokat sürgősen ki kell zárni a települések, járások vezetéséből.

Az újjáalakult Csehszlovákia hadseregének szerepével a déli határvidék konszolidálásában és későbbiekben a magyarság elleni intézkedésekben eddig alig foglalkoztak

9 Šutaj, Štefan: *Nútené presídľovanie Maďarov do Čiech*. Prešov, 2005, 24–29. p.

10 Angyal Béla: *Gúta 1945–1949*. Dunaszerdahely, 1997, 18–24. p.

az időszakot földolgozó munkák. Ugyanakkor már a háború alatt a csehszlovák londoni katonai emigráció vezetői ezzel kapcsolatban határozott elképzelésekkel rendelkeztek. Támogatták a szláv nemzetállam kialakításának gondolatát, tudatában voltak, hogy a hadseregnek szerepet kell vállalnia a kisebbségek háború utáni kitelepítésében. A német és a magyar nemzetiség tagjait már a Szovjetunióban alakult csehszlovák katonai egységek kizárták soraikból. A felszabadított területeken 1945-ben mozgósítást rendeltek el bizonyos korosztályoknál, a magyarokat azonban nem hívták be. Az évekkel korábban megfogalmazott elképzelések szerint a csehszlovák hadsereg nem akart magyarokat és németeket a soraiba fogadni, legfeljebb munkaszolgálatra tartották alkalmasnak őket.¹¹ A szlovákiai magyar lakosság ugyanakkor megnyugvással vette tudomásul, hogy nem vonultatták be fiaikat, sokan abban reménykedtek, ez annak jele, hogy a terület Magyarországhoz fog ismét kerülni. Bár a magyar nemzetiségű alkalmazottak májusi elbocsátása és az 1938. november 2. után betelepültek nyári kitoloncolása nem sok jót ígért.¹²

Az 1945. augusztus 2-án lezárult potsdami nagyhatalmi konferencia nem foglalt állást a magyarok jelentős részének kitelepítését és a magyarországi szlovákokkal tervezett részleges lakosságcserejét előírányzó csehszlovák kéréssel kapcsolatban, ugyanakkor hozzájárult 2–2,5 millió német kitelepítéséhez az országból. A potsdami határozatok okoztak ugyan némi zavart a csehszlovák vezetésben, azonban a nyári hónapokban kiadott elnöki dekrétumok a 27/1945 sz. a „belső telepítés egységes irányításáról”, és a 33/1945 sz. alkotmánydekrétum „a német és a magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendezéséről” egységesen igyekezett kezelni a két nemzeti kisebbség kérdését az országban. Ez utóbbi jogszabály az aktív antifasisztákat leszámítva mindkét kisebbséghez tartozó személyektől megvonta a csehszlovák állampolgárságot.

A csehszlovák kormány ugyanakkor tisztában volt azzal, hogy tárgyalásokat kell kezdenie a magyar féllel a lakosságcsere kérdésében. A magyar kormány azonban elzárkózott a tárgyalásoktól és inkább tiltakozó jegyzékekkel és sajtókampánnyal próbálta a nagyhatalmak figyelmét fölhívni a csehszlovákiai magyarság jogfosztására, nehéz helyzetére. Ennek elsősorban az volt az oka, hogy Magyarországon parlamenti választásokra készültek, amelyre november 4-én került sor, és a választások előtt egyetlen magyarországi párt sem kívánt a Csehszlovákiához fűződő viszony kényes kérdésében állást foglalni.

A csehszlovák belpolitikában ezzel szemben az egyes pártok határozott lépéseket követeltek a belső telepítés és a lakosságcsere megkezdése érdekében. A 27/1945 sz. dekrétum alapján létrejött Szlovák Telepítési Hivatal, amelynek vezetője a kommunista Ján Čech lett, elkezdett konkrét terveket kidolgozni a magyarkérdés végleges rendezé-

11 Baláz, Július: Československá armáda v zahraničí a jej podiel na riešení postavenia maďarskej menšiny v povojnovom Československu. In Zudová-Lešková, Zlatica (szerk): *Válečný rok 1944: příspěvky účastníků mezinárodní konference konané ve dnech 19.–20. října 1999 v Praze*. Praha, 2001, 275–287. p.

12 Janics Kálmán i. m. 145–170. p.

se ügyében.¹³ A csehországi főhivatalokkal történt egyeztetés után a hivatal berkeikből indult ki a magyar lakosság csehországi munkára hurcolásának gondolata, részben azért, hogy segítsenek a történelmi országrészekben felmerült munkaerőhiány enyhítésén. A csehországi munkaerőhiányt elsősorban a német lakosság kitelepítése, elüldözése és munkatáborokba zárása idézte elő, azonban a munkaerő-probléma nem elsősorban a németek által lakott határvidékeken jelentkezett, hanem a belső területeken. Innen a cseh mezőgazdasági cseléd és napszámos réteg elindult a határvidékek felé, hogy gazdaságot, földet szerezzen magának.¹⁴ A magyar lakosság tervezett elhurcolása a belső telepítés terveit is szolgálta, a fölszabaduló területekre szlovák telepeseket kívántak telepíteni.

A konkrét terv a csehországi munkára hurcolásról, az alább közölt dokumentumok alapján, már október elején megszülethetett, tehát mielőtt a 88/1945 sz. elnöki dokumentum megjelent a törvénytárban, ezért is nem találunk hivatkozást rá a korabeli iratokban.

A közölt iratokból nem lehet megállapítani a munkára elhurcoltak teljes számát, az 5. sz. dokumentumban, az akció első szakaszát összegző jelentésben 9461 férfiról esik szó. Ehhez még hozzá kell számolni a november végén elhurcolt Somorja környéki családokat, melyeknek számát a szakirodalom 187-re teszi, vagyis 700–900 személyt. Az iratok szerint a rendőrség írásban végzéseket adott a férfiaknak, miszerint négy hétre kellett munkára menniük. Csehországban a gazdától és az üzemektől, de az egyes hivataloktól is, akik foglalkoztattak munkára hurcolt magyarokat, fejenként 200 korona szállítási illetéket kértek a munkavédelmi hivatalok. A feltárt és közölt iratok jelentős része a munkára hurcoltak szökésével és az otthon maradt családtagok, településvezetők felmentésük érdekében tett lépéseiről szól. Ez a tény ellentmond Janics Kálmán megállapításának, hogy néhány héten belül mindenki hazakerült Csehországból. A magyarok szabadulása érdekében történt megkeresésekre a Szlovák Telepítési Hivatal részéről számos válasz maradt fenn, amelyekben sablonszerűen, cinikusan azt válaszolta: a hivatal, a 27/1945 sz. elnöki dekrétum értelmében, nem rendelkezik jogkörrel felmentés adására a munkakötelezettség alól. A dokumentumok között több akad, amely arról tudósít, amit eddig a szakirodalom nem tárgyalt, hogy többen a magyar férfiak közül a németek részére kialakított munkatáborokba kerültek, ahol rájuk is az az embertelen bánásmód várt, ami az állami propaganda által keltett hisztéria és gyűlölet nyomán a németekre. Rájuk várt a legnehezebb sors, és ők keveredtek haza legkésőbb. Voltak többen, mint az apám és a gútaiak egy része, akik csak 1946 tavasza felé. Az utolsó közölt dokumentum szerint többen 1946. március végén,

13 Lásd alább az 1. sz. dokumentumot.

14 „Járásunkban állandó a munkaerőhiány, mivel sok mezőgazdasági napszámos család és egyéni mezőgazdasági munkaerő elment a határvidékre a mezőgazdasági üzemekbe, gazdaságokba, és az ide szállított németek száma ezekkel szemben nagyon alacsony, így féltő, hogy a répa és a többi kapások nem lesznek időben betakarítva.” Áll a pardubicei munkahivatal Vysoké Mýto-i kirendeltségének 1945. október 19-én kelt jelentésében. Státní oblastní archiv v Zámrsku (SOAZ), fond Okresní úřad ochrany práce Pardubice (OÚOP Pardubice), 19. doboz.

öt hónappal elhurcolásuk után, még csehországi építkezésen dolgoztak, pedig a behívójuk csak négy hétre szólt.

Az akció leállításának időpontja és körülményei sem tisztáztak teljesen, a december eleji dátum tűnik reálisnak, amikor megindultak a prágai csehszlovák–magyar tárgyalások.¹⁵ A hosszas, nehéz egyeztetések után 1946. február 27-én aláírt csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény egyértelműen hatással volt az elhurcolt magyarok sorsára. Az aláírást követően a szlovák hivatalok a cseh partnereiknek azt válaszolták a Csehországból elszökött magyarok visszatoloncolására és az újabb magyar munkaerő kiszállítására irányuló kéréseikre, hogy ez a lakosságcsere-egyezmény megkötése után nem aktuális.

Az alább közölt dokumentumok időrendben követik egymást, arab sorszámmal megjelölve. A sorszámot az általam készített rövid regesztum követi, amely megjelöli a közölt dokumentum keltezésének helyét és idejét. A regesztum további részében néhány sor erejéig értékelés és minősítés nélkül tájékoztatást nyújt a közölt dokumentum tartalmáról. Az egyes dokumentumok után a levéltári jelzeteket követően magyarázatok következnek, amelyek tartalmazznak minden kiegészítő információt az egyes szövegekről. A források teljes szövegének közzétételére törekedtem. Ahol erre terjedelmi vagy tartalmi okokból nem kerülhetett sor, részleges közzétételt alkalmaztam, a kihagyásokat szögletes zárójellel [...] jelöltem. Az általam közbeszúrt megjegyzéseket vagy tartalmilag összefoglalt részeket dőlt betűvel írtam.

¹⁵ A magyar–csehszlovák lakosságcsere kérdésében az első prágai tárgyalások december 3. és 6. között eredménytelenek voltak. Az újabb prágai tárgyalásokra február 6–10. között került sor, amelyen a magyar küldöttség fenntartásai ellenére elfogadta a csehszlovák fél által javasolt lakosságcsere-egyezményt.

Dokumentumok

1.

1945. október ? Részletek a Szlovák Telepítési Hivatal által készített előterjesztésből, amely a hivatal feladatival, hatásköreivel foglalkozik, és konkrét terveket mutat be a magyarkérdés rendezésére, a magyar nemzetiségűek kitelepítésére, az általuk lakott területek szlovákokkal történő betelepítésére.

[...]

A magyarok politikai jellemzői és felosztásuk

A dekrétum és az alapszabály¹⁶ értelmében, az áttelepítéssel és a betelepítéssel kapcsolatos tervezett munkák irányelveit a Megbízottak Testülete és a Központi Telepítési Hivatal hagyja jóvá. A kidolgozandó terveknel tudatosítani kell minden politikai, gazdasági és biztonsági mozzanatot, főleg a belpolitikai és államközi szempontból való elfogadottsága ezeknek az intézkedéseknek igényli, hogy az elveket a magyarok és a németek kitelepítéséről, annak folyamatáról és a tervek kidolgozásáról rövidebb-hosszabb időszakonként a Megbízottak Testülete hagyja jóvá.

I. Törvényhozásunk, mindenekelőtt az alaptörvény, a köztársasági elnök dekrétuma az állampolgárságról, és a többi rendelkezés, a magyarok és a németek három kategóriáját különbözteti meg.

Mindenekelőtt ezek a magyar fasiszta pártok és szervezetek tagjai, akik vagy vezetői voltak ezeknek a szervezeteknek, vagy konkrétan a Csehszlovák Köztársaság és annak demokratikus rendje ellenes tevékenységet folytattak.

II. A második kategóriát azok a magyarok alkotják, akik vezetőiket követve helyezkedtek ellenséges álláspontra a CSSZK-val és annak demokratikus rendjével, valamint a szlovák és cseh nemzettel.

III. A harmadik csoportot alkotják a magyarok és németek, akik a nemzeti öntudat kristályosodásának folyamatában vannak, vegyes házasságban élnek, vagy gyermekeik szlovákosodnak, rokoni kapcsolatban állnak a szlovák vagy a cseh nemzet tagjaival. Ebbe a harmadik kategóriába tartoznak azok a magyarok és németek, akik a politikai meggyőződésükben mindig antifasiszták maradtak, és így részt vettek CSSZK megújításában, vagy meggyőződésük miatt szenvedtek. Erre a csoportra az áttelepítési intézkedések nem vonatkoznak.

Ezek az intézkedések az állampolgárságról szóló dekrétumból következnek, és tudatosítani kell, hogy meg kell őrizni a kitelepítés és betelepítés helyes folyamatát, hogy megfelelő terveket dolgozzunk ki a magyarok kitelepítésére, eltávolítására azokról a területekről, amelyek feltétel nélkül szükségesek a betelepítésre.

Tekintettel arra, hogy a nemzetközi helyzet a németek kitelepítésének kérdésében más, mint a magyarok esetében, a folyamat és a terv a németek eltávolítására a magyarokhoz viszonyítva különböző lesz.

A németek eltávolítása Szlovákiából a németek állami eltávolítási akciója keretén belül fog megtörténi a Zsukov marsall által kidolgozott terv szerint, amelyet a

16 A Szlovák Telepítési Hivatal akkor még csak tervezetben létező alapszabályáról van szó.

Szovjetunió kivül a többi nagyhatalom is jóváhagyott. E terv szerint a Központi Telepítési Bizottság és a minisztérium¹⁷ részletes végrehajtási tervet készít.

A Telepítési Hivatal és Belügyi Megbízott a németek eltávolításáról tárgyalt a minisztériummal és a prágai Telepítési Hivatallal, hogy amint lehetséges, a németek Szlovákiából történő eltávolítása megkezdődjön.

Magyarok I. kategória

Az I. kategóriába tartozó magyarok tevékenységét, jellegét a népbíróságokról és az internálótáborokról szóló SZNT-rendeletek határozzák meg. Ennek következtében az ebbe a kategóriába tartozók részére javasolom és kérem, hogy a Megbízottak Testülete hagyja jóvá az eltávolításukat

a) internálótáborokba (a családjukkal együtt)

b) mezőgazdasági munkára és ipari üzemekbe, közmunkákra Csehországba

Az internálótáborokba szállítandó családokat, ha nem lehetséges a férfiakkal közösen elhelyezni, lakhelyükön kell hagyni. A családok esetében, amelyeket a b) pont szerint Csehországba visznek munkára, amennyiben lehetséges és a család munkaképes, a férfiakkal együtt kell elszállítani és velük együtt beosztani munkára. Egyébként a családot a férfi után kell szállítani Csehországba, amint az beosztásra és elhelyezésre került.

A betelepítés céljából kívánatos, hogy a Csehországba elszállított személyek ne térhessek haza Szlovákiába. Ha a munkából elengedik őket, akkor Csehországban vagy Szlovákiában kell összegyűjteni őket.

A személyek, akiket elszállítanak, vagy Szlovákiában internálnak, vagy Csehországban munkára beosztanak, részletes jegyzékekben lesznek feltüntetve, amelyeket a NB¹⁸ a Telepítési Hivatal munkatársaival közösen dolgoz ki. A részletes adatok mellett a telepítés szempontjából szükséges, hogy a jegyzékekben az elszállítottak politikai jellemzését is feltüntessék.

[...]

Magyarok II. kategória

A magyarok második kategóriájába tartozók politikai gondolkodásuk miatt tartós veszélyt jelentenek államunk konszolidálására és építésére, a szlovák és a cseh nemzetre. Ebből az elvi okból is szükséges arról a területről, amelyen összefüggően laknak, kitelepíteni kijelölt körzetekbe, vagy munkára szállítani.

[...]

Az elszállítás terve

Az elszállításnál és a terület betelepítésénél is tervszerűen kell haladni, hogy figyelembe vegyük a telepesek biztonságát, mezőgazdasági és vagyoni érdekeit.

Az eredményes betelepítés érdekében tekintetbe kell venni a Telepítési Hivatal létrehozásáról szóló elnöki dekrétumban kitűzött célokat, miszerint állampolitikai szempontból kívánatos, hogy a szlovák etnikum határa egybefolyjon az államhatárral, hogy ezt elérjük.

17 A prágai belügyminisztériumról van szó.

18 Národná bezpečnosť, magyarul Nemzetbiztonság, vagyis a rendőrség.

[...]

Távlatok

[...]

Férfiak elszállítása már ebben a hónapban esedékes. Az időpont családjaik elszállítására még hozzávetőlegesen sincs meghatározva.

A jelenlegi állapot szerint 16 ezertől 20 ezer főig esedékes a németek elszállítása.

A belső telepítés keretén belül, ahogyan már említésre került, lehetséges Csehországba és Morvaországba mezőgazdasági munkára kitelepíteni a jelenlegi állapot szerint 27 ezer magyar férfit (családfőt), közülük november 4-ig 12 ezret kivisznek.

[...]

Az irat szlovák nyelvű, gépelt keltezetlen, aláíratlan tisztázat. Slovenský národný archív (SNA), fond Ústredný výbor KSS Generálny tajomník (ÚV KSS GT). 2194. doboz, GT-515/10.

Az irat nem tartalmaz keltezést és a szerzője sincs föltüntetve, a tartalma alapján azonban elég pontosan meg lehet határozni, hogy az akkor alakuló és a kommunista Ján Čech elnöksége alatt formálódó Szlovák Telepítési Hivatal informálta a feladatairól, terveiről a párt felső vezetését, megemlítve, hogy az első 12 ezer magyar férfi csehországi kiszállítására megszületett a részletes terv.

2.

Pozsony, 1945. október 15. A Nemzetbiztonság keretein belül működő Politikai Hírszerző Központ¹⁹ szigorúan bizalmas utasítása tíz nyugat-szlovákiai, magyarok lakta NB járási parancsnokságának és a Szlovákia területén található csehszlovák katonaság parancsnoksága (VO 4) részére a magyar nemzetiségű férfiak tervezett csehországi munkára szállításáról.

Politikai Hírszerző Központ

Szám: 239/biz./1945

Tárgy: Magyar nemzetiségű férfi személyek – elszállítás munkára

Pozsony, 1945. október 15.

Szigorúan bizalmas

NB járási parancsnokság

(alatta kézzel írva)

Somorja, Dunaszerdahely, Galánta,

Vágsellye, Nyitra, Verebély, Léva,

Zselíz, Érsekújvár, Ógyalla és Komárom

19 A Politikai Hírszerző Központ (PHK) a Nemzetbiztonság Főparancsnoksága keretén belül 1945 októberében alakult szervezeti egység volt, amely államvédelmi feladatokat látott el. 1945. november elsejétől a Belügyi Megbízott 6. osztályává alakult. Sivoš, Jerguš: Zmeny v bezpečnostnom aparáte na Slovensku v roku 1945. In Kalous, Jan–Zeman, Pavel (szerk.): 1945 Konec války a obnova Československa. Praha, 2018, 259–269. p.

A Belügyi Megbízott III. osztálya parancsára, 1945. 10. 15-től 1945 10. 20-ig el kell szállítani mezőgazdasági munkára Csehországba 10.000 18 és 50 év közötti magyar nemzetiségű mezőgazdasági munkást, akik a magyarkérdés csehszlovákiai megoldásáig Csehországban maradnak.

Számba jönnek a következő személyek:

- 1./ a nyilas párt tagjai
- 2./ exponált személyek
- 3./ akik rosszindulatból nem művelik megfelelően a földjeiket.

Alapvetően csak férfiakat kell vinni, nem kivételek azok a személyek, akik akármelyik járásban a munkaalakulatoknál található, amennyiben nem állítják őket a Járási Népbíróság elé.

Nem jönnek számba azok a személyek, akiknél feltételezhető, hogy a köztársasági elnök úr dekrétuma értelmében megkapják a csehszlovák állampolgárságot (vegyes házasságok, antifasiszta gondolkodású személyek stb.).

A személyeknek, akik át lesznek adva mezőgazdasági munkára Csehországba, vinniük kell magukkal ruhát, alsóneműt, cipőt, borotválkozó eszközöket, evőeszközt és poharat, valamint szükséges takarót. Ugyancsak vigyenek magukkal 8 napi élelmet.

A magyar nemzetiségű mezőgazdasági munkások előállítására és elszállítására Csehországba ezekben a járásokban történik, megadva az adott járásból a személyek számát:

Somorjai járás előállít 1.000 személyt, Dunaszerdahely 2.000 személyt, Galánta 800 személyt, Vágsellye 600 személyt, Nyitra 300 személyt, Verebély 500 személyt, Léva 600 személyt, Zselíz 2.000 személyt, Érsekújvár 500 személyt, Ógyalla 800 személyt és Komárom 2.000 személyt.²⁰

Minden járás az előállított személyeket a járási székhely vasútállomásán összpontosítja az előkészített vasúti kocsikba, kivéve a Lévai és a Zselízi járást, amelyek az előállított személyeket a Lévai járásban található Kálna vasútállomásán összpontosítják, természetesen minden a hadsereg közreműködésével.

A NB járási parancsnokai haladéktalanul gondoskodnak a járásukban az előkészítő munkálatokról ehhez az akcióhoz, oly módon, hogy legkésőbb 1945. 10. 18-ig elkészítik a személyek teljes jegyzékét, akik elszállításra kerülnek mezőgazdasági munkára, amelyhez felhasználhatnak minden eddigi jegyzéket ezekről a személyekről, együttműködve a helyi hivatalos személyekkel. Legkésőbb 1945. 10. 18-ig telefonon vagy telegramban tegyenek jelentést, amely tartalmazza az előkészítő munkák állását és a szükséges katonaság létszámát, amely biztosítja ennek az akciónak a sikeres végrehajtását. Ha van helyben katonai helyőrség, ezt vegyék figyelembe, amit szintén jelentsenek telefonon.

A napot, amelyen elkezdődik a személyek előállítására és elszállítására az előkészített jegyzékek alapján, később határozom meg Önöknek. A jegyzékek tartalmazzák a következő rovatokat: 1. sorszám, 2. név és vezetéknev, 3. lakhely, település, járás,

²⁰ A számok alapján 11 100 magyar férfit kértek a járásoktól összesen, tehát többet, mint az első bekezdésben említett 10 000 főt és kevesebbet, mint az 1. sz. dokumentumban és a korabeli sajtóban említett 12 ezer fő.

hátszám, 4. életkor, 5. családi állapot, 6. megjegyzés, amelyeket 5 példányban kell elkészíteni, ezekből egy marad Önöknek, egy példány mint kísérőlevél az elszállítottakkal megy, három a Politikai Hírszerző Központ részére (NBFP – 2. részleg),²¹ amelyeket az akció végrehajtásáig tartsanak készenlétben a járásokon.

A mezőgazdasági munkára előállított személyek családtagjai nincsenek érintve az akcióval és a helyükön maradnak.

Őregységek a transzportok számára később lesznek meghatározva.

A határidőket feltétlen tartsák be, mivel országos ügyről van szó, amelyben érdekelt maga a belügyminisztérium is. Ezért minden fizikai és műszaki erejüket vessék be, mivel ettől a teljesítménytől függ, milyen akciókra vagyunk képesek a németek és a magyarok deportálásánál a jövőben.

Megjegyzem, hogy ez az akció szigorúan bizalmas, elárulása esetén nem hozna semmilyen eredményt.

a PHK előljárója
(olvashatatlan aláírás)

(Iktatópecsét)

Titkos

4. terület parancsnokság

Érkezett 1945. 10. 19.

Sz.: 81 077-oper

Az irat szlovák nyelvű, gépelt aláírt tisztázat. VHA Ba, fond VO 4, 1. doboz.

Az irat mellett található, az utasítás szerint készült két parancs a 2. gyalogos hadosztály beszercebányai parancsnokságának és 9. hadosztály nyitrai parancsnokságának, hogy a működési területükhöz tartozó járásokban biztosítsák a tervezett akcióhoz a katonai segítséget.

3.

1945. október 29. A PHK munkatársának, Sekera főtörzsőrmesternek a jelentése a magyar férfiak elhurcolására szervezett akció első napjaiban a helyszínen szerzett tapasztalatairól.

Másolat

Politikai Hírszerző Központ

J e l e n t é s

a magyar nemzetiségű munkások elszállítására vonatkozóan

Jelentem, hogy a magyar nemzetiségű munkások elszállítási akciójának végrehajtása a gyakorlatban több nehézségbe ütközött. A Galántai, Vágsellyei, Érsekújvári, Ógyallai és a Zselízi járásban szerzett tapasztalatok alapján, ahonnan ezeket a munkásokat teljesen vagy részben elszállították, a következő állapítható meg:

²¹ Az eredeti szlovák szövegben HVNB-2. odd. szerepel, vagyis Hlavné veliteľstvo Národnej bezpečnosti, magyarul Nemzetbiztonság Főparancsnoksága.

1./ A polgárok – magyar nemzetiségű férfiak nem vetik alá magukat önként ennek az intézkedésnek, hanem elszöknek házaikból, vagy rejtőzködnek addig, amíg a transzport elmegy, ezzel azonban lehetetlenné teszik az akció szervezett végrehajtását, vagy nagyban komplikálják azt. Nem volt meghatározva, hogyan kell ezekkel a személyekkel példás megbüntetésük során eljárni, vagy miként bánni a családjukkal. Ezen nehézségek következtében szükséges azonnal pótolni a munkaerőt, egyénekké, akiknek politikai jellemzését nélkülözzük; mivel nincs idő, előfordul, hogy a transzportba tévedésből kevésbé káros személyek és gyakran olyanok is kerülnek, akik rendelkeznek az elnöki dekrétumban említett kivételek jegyeivel. Sok ilyen személyt már a rakodás során elengednek, ezzel csökkentve az egyes járásokra meghatározott kvótát.

2./ Politikai probléma. Ez a tény a legnagyobb mértékben akadályozza az akció végrehajtását, a magyar nemzetiségű férfiak elszállítását. Itt egyrészt a politikai pártok lépnek közbe egyenesen meghökkentő mértékben, nem számít egyedi esetnek a fenyegetőzés és hasonlók, másrészt az állami és közhivatalok különböző vezetői. Bár a biztonsági szervek parancsot kaptak, hogy a férfiak toborzását a politikai pártok vezetőivel és a hivatalos személyekkel közösen végezzék, ez csupán kivételes esetben történt meg, vagy az időhiány, vagy a bizalmatlanság miatt; ahol közösen döntött minden említett, az akció végrehajtása során mégis zavarólag avatkoztak közbe azzal, hogy ez vagy az a munkás mindig jó kommunista vagy demokrata volt, természetesen javasolták a személy kicserélését a transzportban. Minden esetet megoldani, ill. kivizsgálni a nagy számuk miatt nem lehetett. A helyi érdekeltek információi alapján csupán néhány indokolt esetet állapítottunk meg, ilyen személyek azonnal el lettek engedve. Megállapítható, az ilyen közbeavatkozásoknak a 80%-a nem volt helytálló; ha ez az elnök vagy az a titkár vagy párttag beavatkozott valamelyik személy érdekében, csak a saját személyes hasznukat vették figyelembe, vagy a magyar nemzetiséghez való viszonyt, vagy gazdasági érdekeiket követték.

[...]

Történtek esetek, hogy a transzportba voltak sorolva magyar nemzetiségű férfiak, akiknek szlovák nemzetiségű feleségük van, tehát keresztezett házasság (*sic!*), amely családok az elnök úr dekrétuma értelmében kivételt képeznek és folyamodhatnak csehszlovák állampolgárságért. A politikai pártok vezetőinek beavatkozása sok esetben a korteskedés benyomását keltette és indokoltságukra nem lehetett támaszkodni. Különösen kirívó példák: Galántán a SZLKP beavatkozott egy személy érdekében, mint fasiszta üldözés áldozatáért, mely személyről megállapítottuk, hogy 12-szer volt büntetve különböző bűncselekmények miatt, a magyarok érkezését 1938-ban üdvözölte mint irredenta, katonaszökevény, vadászó és hasonlók. Az igazság kiderítése után maga a SZLKP titkára javasolta, hogy ezt a személyt vigyék el a járásból. Szintén megállapításra került, hogy a nemeskosúti NB állomás szervei nem jártak el a munkások toborzása során körültekintően, bár a toborzást a SZLKP tagja segítségével végezték, helytelenül jártak el és a SZLKP-t kár érte. Röviden szólva, itt az akció a személyes számlák kiegyenlítésének eszközévé vált. A vágsellyei JNB és a SZLKP elnöke, Psota, amennyiben a magyar nemzetiségű személyek elleni beavatkozásról van szó, mindig ellenzi és az NB információi szerint kiáll a magyarok mellett, bármilyen magyarelles akcióról legyen szó, a kommunizmus leple alatt, egyenesen a megbízotti hivatalokban történt beavatkozással, megakadályozza azt.

[...]

A Galántai járásban Vága községben a komiszár valószínűleg elárulta az akciót, mivel minden férfi elmenekült. Maga kijelentette, ha viszik a magyarokat, akkor őt is vihetik.

3./ Gazdasági problémák. Az akció mindenütt gazdasági nehézségekbe ütközik, mivel a magyar nemzetiségű férfiak többnyire dolgoznak, és az állami vagy egyéb közüzemnek érdekében áll, hogy munkásai az üzemben maradjanak, mivel a mi embereink általában nem akarnak dolgozni. Szükséges ebben határozott álláspontot elfoglalni.

4./ Egészségügyi problémák. Minden járásban, ahol az akció zajlott, nemi betegségeket állapítottak meg a férfiagnál, akiket a transzportba soroltak. Ezt oly jelentős mértékben, hogy szükséges lenne állami-egészségügyi okokból általános orvosi vizsgálatot végezni és ezeket a személyeket hivatalosan gyógyítani. Vágsellyén a kb. 550 férfiből vérbajjal és kankóval fertőzött volt 13, Galántán 730 férfiből kb. 18 eset. Ez minden járásban ismétlődik a magyar nemzetiségűeknél, elsősorban a cigányoknál.

[...]

Szete községben az akció során fegyverhasználat történt, a zselízi NBJP jelentést tett a körülményekről. Az eset kivizsgálás céljából jelentve volt a lévai területi NB-nak. A vizsgálat eredménye még nem ismert.

Az Ógyallai járásban is a szlovák katonák fegyvert használtak, az egyik menekülő magyar polgár után lőttek, akit megsebesítettek a lábán, majd a komáromi kórházba szállították.

1945. 10. 29.

Sekera főtörzsőrmester s. k.

A másolat hitelül

Pozsony, 1945. 11. 22.

(olvashatatlan aláírás)

(körpecsét, felirata)

Belügyi Megbízott VI. osztály

Az irat szlovák nyelvű hitelesített, gépelt másolat. SNA, fond ÚV KSS GT, 2195. doboz, GT-518/11.

Az irat mellett fekvő, 1945. november 23-án kelt levél tanúsága szerint a Belügyi Megbízott 6. osztálya, tehát az 1945. november elsejétől átalakult Politikai Hírszerző Központ küldte át a jelentés másolatát az SZLKP főtítkárnak. Az irat mellett további, az akcióval kapcsolatos jelentések, feljegyzések találhatóak, így a következő, 4. sz. dokumentum is.

A részletes jelentéseket bizonyára azért is kérték be a pártközpontba, mivel számos panasz érkezett a helyi és a járási kommunista pártvezetőktől a Csehországba munkára szállított magyar férfiak kiválasztásáról, ilyen több is található a megjelölt dobozban.

4.

1945. november 5. A PHK munkatársának, Sekera hadnagynak a jelentése a magyar férfiak elhurcolására szervezett akció befejezéséről és a helyszínen szerzett tapasztalatairól.

M á s o l a t

Politikai Hírszerző Központ

H i v a t a l o s f e l j e g y z é s

Jelentem, 1945. 11. 4-én elmentek az utolsó transzportok a magyar nemzeti-ségű férfiakkal Csehországba. Személyesen jelen voltam Komáromban, ahol 600 férfit kellett volna berakni. Végül csupán 271 lett berakva, tehát 329 férfival kevesebb. Ezt a hiányt egyrészt mindkét politikai párt, másrészt különböző állami szempontból fontos üzemek és Komárom orosz parancsnokának beavatkozása okozta, ez utóbbi a saját szükségletére 30 férfit visszatartott a transzportból.

Érdekes volt ennél az akciónál, hogy hallani lehetett, egyenesen kihívó módon, az elszállított férfiaktól, hogy miért ők mennek, mikor a nyilasok és más politikai stréberek a helyükön maradnak. A komáromi NB járási parancsnoka, Hajtmanek főhadnagy ezeket a megnyilvánulásokat észrevette és közbelépett mindkét politikai párt titkáránál, mondván, miért avatkoznak be olyan személyekért, akik közismerten nyilasok. Toma, az SZLKP titkára kijelentette, neki mindegy, hogy egyik vagy másik személynek milyen a múltja, de a legfontosabb, hogy jelenleg az SZLKP tagja. A járási NB parancsnokának elrendeltem az ügy kivizsgálását, aki személyesen jelentette, hogy a személyek, akik a fasiszta rezsim alatt a nyilas vagy más fasiszta szervezetben voltak beszervezve, és akiket az SZLKP- vagy DP-titkár csupán a jelenlegi párttagságuk miatt kizárt a transzportból, a köztársasági elnök dekrétumának szellemében lettek kizárva: folymodhatnak a csehszlovák állampolgárságért.

Ebben az összefüggésben javasolom, hogy a kormány elvi döntést hozzon, vajon a magyar és német nemzetiségű személyek, akik nem esnek az elnöki dekrétumban említett kivétel alá – lehetnek, vagy sem valamelyik politikai párt tagjai. A politikai pártok vezetőinek különféle nézetei lehetetlenné tesznek minden hasonló nemzeti megtisztítási akciót.

[...]

Helyes lenne minden politikai és gazdasági vezető revízióját végrehajtani a magyaroktól visszaszerzett területeken.

További javaslat: a gyakorlat azt mutatja, a személyek kijelöléséről a transzportokba a munkára vagy más esetben maga az NB döntsön – vagy kizárólag a politikai pártok és a helyi, járási nemzeti bizottságok. Az objektív együttműködés közöttük a tapasztalatok alapján nem lehetséges, mivel különböző nézetek vannak, és fölöslegesen elkedvetlenítenek a munkától.

[...]

1945. november 5.

Sekera hadnagy s.k.

A másolat hitelül

Pozsony, 1945. 11. 23.

(olvashatatlan aláírás)

(körpecsét, felirata)

Belügyi Megbízott VI. osztály

Az irat szlovák nyelvű hitelesített, gépelt másolat. SNA, fond ÚV KSS GT, 2195. doboz, GT-518/11.

A jelentésből kitűnik, hogy elsősorban a politikai pártok beavatkozása miatt nem sikerült az eltervezett számú magyar munkás elszállítása. Ezért is a jelentés elvi döntést sürget a magyarok politikai pártokban történő belépésének engedélyezéséről, és az alsóbb szinteken sürgeti a közigazgatási szervek megtisztítását a magyaroktól.

5.

Pozsony, 1945. november 10. A szlovákiai 4. katonai terület parancsnokságának összegző jelentése a Nemzetvédelmi Minisztériumnak (NVM) a magyar nemzetiségű földműves férfiak elszállításáról.

A 4. terület parancsnoksága

Szám: 50.441/Biz. 1. részleg 1945

Pozsony, 1945. november 10.

Tárgy: Magyar nemzetiségű földműves cselédek – elszállítás Csehországba

Melléklet: 1

Bizalmas

Nemzetvédelmi Minisztérium

Vezérkar, 1. részleg

P r á g a

A NVM 1687/Biz. vezérkar, 1. részleg 1945 telegramra:

1945. november 4-én befejeződött a magyar nemzetiségű mezőgazdasági cselédek Szlovákiából Cseh- és Morvaországba való elszállítása. Az elszállítottak számát, a szállítás végállomását és a kíséretet adó alakulatokat lásd a mellékletben.

Az elszállított munkások összeírását az NB végezte a Telepítési Hivatal és a Megbízottak Testületének irányelvei alapján.

A munkásokat a falvakban írással hívták be, amelyeket az NB adott ki, az NB és a katonaság segítségével terelték őket össze. A falvából aztán a munkásokat a járási városokba vitték, ahol az orvos megvizsgálta őket és csoportokban az előkészített vasúti vagonokba rakták.

A katonai személyek, akik ebben a tevékenységben segédkeztek, az NB utasításait követték. A transzportok kísérete a fent idézett rendelet alapján volt meghatározva. Az összpontosítás viszonylag könnyen ment. Zselízen történt egy baleset, ahol egy magyar munkás ki akarta tépni a puskát az NB-t segítő személy kezéből, közben lövés történt és az érintett munkás meghalt.

Általában megfigyelhető volt a politikai pártok titkárainak beavatkozása, ennek következtében némely munkást elengedtek és másokkal pótoltak, úgyhogy gyakran nem lehetett a transzportban lévő személyek pontos számát megállapítani.

Az egész elszállítás alatt a mellékletben felsorolt területeken a VO-4 egy tisztje volt jelen, aki kijelölte a szükséges katonai kíséretet a helyőrségekben.

(pecséttel ráütve)

Parancs:

a 4. terület vezérkari főnöke

Elemír Polk alezredes

(olvashatatlan aláírás)

[...]

Melléklet az 50.441/Biz. 1. részleg 1945 számhoz

Sor-sz.	Munkások összpontosítása a járásban	Nap	A munkások hozzávetőleges száma ²²	A kíséretet adta	Transzp. indulása, nap	A munkások szállítása történt, terület
1.	Vágsellye Galánta	22. X. 22. X.	530 <u>740</u> 1270	I/23 zászlóalj - Galánta - II -	23. X. 45. 24. X. 45.	Benešov
2.	Ogyalla Érsekújvár	24. X. 24. X.	690 <u>420</u> 1110	utász brig. Komárom II/9 tüz. részleg Érsekújvár	25. X. 45. 25. X. 45.	Tábor-České Budějovice
3.	Zselíz	25. X.	1300	12. gy. ezr. - Léva	26. X. 45.	Brno-Olomouc-Zlín
4.	Dunaszerdahely	26. X.	1350	I/23 - zász. Dunaszerdahely	27. X. 45.	Tábor
5.	Dunaszerdahely Somorja	29. X. 29. X.	400 <u>960</u> 1360	I/23 - zász. Dunaszerdahely II/17 - zász. Somorja	30. X. 45. 30. X. 45.	Strakonice
6.	Komárom	30. X.	1300	utász brig. Komárom	31. X. 45.	Pardubice-Kolín-Mladá Boleslav
7.	Zselíz Léva	31. X. 31. X.	350 <u>500</u> 850	12. gy. ezr. - Léva - II -	1. XI. 45. 1. XI. 45.	Kladno-Plzeň
8.	Komárom Nyitra Verebély	3. XI. 3. XI. 3. XI.	271 250 <u>400</u> 921	utász brig. Komárom 7. gy. ezr. - Nyitra - II -	4. XI. 45. 4. XI. 45. 4. XI. 45.	Hradec Králové-Jičín

Az irat szlovák nyelvű, gépelt aláírt tisztázat. Vojenský historický archiv Praha, fond Ministerstvo národní obrany 1945, hlavní štáb, 1. oddělení, 25. doboz.

A katonai jelentés ugyancsak a politikai pártok beavatkozását emeli ki az akció során, ezért sem a járásokra szétírt 11 100, sem a kerekítve meghatározott 10 ezer főt nem tudták elszállítani. A szállítmányok a magyar munkaerővel a belső, csehek által lakott területekre érkeztek, nem a határvidékre.

6.

Dvůr Králové na Labem, 1945. november 9. Jegyzőkönyv öt, magukat szlováknak valló, Nyitra környéki férfi panaszának felvételéről. A kihallgatottak tiltakoznak az ellen, hogy őket mint szlovák nemzetiségűeket munkára vitték a magyarokat szállító transzportban Csehországba, kérik felmentésüket és hazaengedésüket.

J e g y z ő k ö n y v

felvétel 1945. november 9-én a Dvůr Králové n/Lab. Járási Nemzeti Bizottságon az alábbi szlovák nemzetiségű személyekkel:

Ján Škreko, szül. 1911. 11. 8. Mocsonokon,

Ján Karvay, szül. 1918. 3. 1. Egerszegen,

Štefan Karvay, szül. 1908. 6. 7. Egerszegen

²² Az itt föltüntetett számok alapján az elszállított összes magyar munkás száma 9461 fő.

Pavol Karvay, szül. 1911. 2. 3. Darázsiban
 Arnošt Patkolo, szül. 1926. 6. 24. Egerszegen, valamennyien Egerszegen lagnak,
 Nyitrai járás.

Tárgy

jogosulatlan transzportálás Csehországba munkavégzésre, kihallgatás a panaszuk
 ügyében.

A nevezettek figyelmeztetve lettek, hogy igazat mondjanak, előadják:

1945. 11. 2-án 23 órakor felszólított bennünket az Egerszegi Községi Hivatal,
 Nyitrai járás, hogy kora reggel legyünk készen az útra, Csehországba visznek munka-
 végzés céljából. Magunkkal kellett vinni 8 napi élelmet.

Egerszeg községből a transzportba 20 személyt jelöltek ki, akiknek csak
 magyaroknak kellett volna lenniük. Hogy milyen okból soroltak bennünket, szlovákokat
 a transzportba, nem tudjuk. Arra gyanakszunk, hogy ez a községi komiszár, Michal
 Černák bosszúja, akit ugyan komiszárnak választottunk, de a magyarokhoz húz, tagja
 volt a Hlinka Gárdának, és a felesége magyar.

Az egész transzport kb. 2000 személyt számlált, 1945. 11. 7-én érkezett
 Hradec Královéba. Ott szétosztottak bennünket, és 25 fő, beleértve bennünket is,
 1945. 11. 7-én este érkezett Dvůr Králové n/Lab.-ba, Formáneek úr minket, 5 szlovákokot
 kivett a transzportból, mivel ez bennünket nem érintett. Dvůr Králové n/Lab.-ban elő-
 szőr a Neuman cég üzemi tanácsának elnöke, Pátek úr karolt fel bennünket és 1945.
 11. 9-én elvitt a Járási Nemzeti Bizottságra.

Mint szlovák nemzetiségű személyek kérjük, hogy küldjenek bennünket haza.
 Az utat magunk, saját pénzükből fizetjük.

Az adatok valóságát saját kezű aláírásunkkal megerősítjük.

Befejezve és aláírva

Lejegyezte

(olvashatatlan aláírás)

(az öt kihallgatott személy aláírása)

**Az irat cseh nyelvű, gépelt aláírt tisztázat. Národní archiv Praha (NA Pa), fond
 Ministerstvo práce a sociální péče (MPSP), 382. doboz.**

*A magyar nyelvűzigeetet alkotó, szlovák környezetben fekvő községekből elhurcolt mun-
 kások egy része szlováknak vallva magát igyekezett kibújni a munkakötelezettség alól.
 A jegyzőkönyv mellett több, az ügyvel kapcsolatos irat található, a cseh hivatalok leve-
 leztek a szlovákiai partnereikkel. A szlovák hivatalok az 1930-as és 1940-es népszám-
 lálások összeíróíve alapján próbálták megállapítani az öt személy nemzetiségét, illetve
 ellenőrizni, milyen nemzetiségűnek vallották akkor magukat. Az ügy hónapokig húzó-
 dott, kimenetele nem ismert, az jelentések a vizsgálatról ellentmondóak. Időrendben
 az utolsó levélben 1946 áprilisában a Szlovák Telepítési Hivatal még adatkiegészítést
 kért.*

7.

Pardubice, 1945. november 19. A Pradubicei Járási Munkavédelmi Hivatal vezetőjének feljegyzése a Munkavédelmi és Szociális Minisztérium magas rangú hivatalnokával folytatott telefonbeszélgetéséről a járás területére érkezett magyar munkaerővel kapcsolatban.

Járási Munkavédelmi Hivatal Pardubice

F e l j e g y z é s

a Munkavédelmi és Szociális Minisztériummal 1945. november 19-én lefolytatott telefonbeszélgetésről.

1945. XI. 19-én Jakouš igazgató úr a Munkavédelmi és Szociális Minisztériumból telefonon közölte Ing. J. Hassmannal, a járási munkavédelmi hivatal ideiglenesen megbízott vezetőjével, hogy a szlovákiai munkaerővel, akiket a pardubicei munkavédelmi hivatal által felügyelt járásokba szállítottak a magyarok jelzésű transzporttal, hasonlóan kell bánni, mint a németekkel, akiket a határvidékről szállítottak hozzánk. Abban az esetben, amennyiben tévedésből előfordulnak közöttük szlovák nemzetiségűek, az esetek a minisztérium által kivizsgáltnak és az esetlegesen itt talált szlovákok visszaküldetnek.

A munkáltatókkal, akik a magyarok szökését jelentik az említett transzportból, tudatni kell, hogy ezt jelenteniük kell az illetékes NB-állomásnak is. Ezeknek a szökevényeknek az összesített jegyzéke (a munkáltató nevével, akinél foglalkoztatva kellene lenniük, dátummal, mikor szöktek meg és az érintett szökevények pontos adataival) Levinský úrnak lesz előterjesztve a Munkavédelmi és Szociális Minisztériumban és másolatban az NB-parancsnokságnak.

Pardubice, 1945. XI. 19.

Minden részlegnek tudomásulvételre.

A járási munkavédelmi hivatal vezetője:

(olvashatatlan aláírás)

(körpecsét felirata)

Munkahivatal Pardubice

Az irat cseh nyelvű, gépelt aláírt másolat. SOAZ, fond OÚOP Pardubice, 19. doboz.

A minisztérium utasítása alapján a munkára elszállított magyar férfiakkal is hasonlóan kellett bánni, mint a németekkel, akiket a határvidékről szállítottak munkára a cseh belső területekre. Ez nem sok jót jelentett az érintettek számára, figyelembe véve a németek számára kialakított munkatáborokban 1945-ben uralkodó állapotokat.

8.

Prága, 1945. november 19. A Munkavédelmi és Szociális Minisztérium utasítása a pardubicei munkavédelmi hivatalnak, hogy a magyar munkaerő felmentésével kapcsolatban ne vegyék figyelembe a Szlovákiából érkező különböző személyek beavatkozását, és a Szlovák Telepítési Hivatal írásos beleegyezése nélkül egyetlen magyar nemzetiségűt se mentsen föl a munkavégzés alól.

Másolat

Munkavédelmi és Szociális Minisztérium

jelzet. II-2129-12/11-45

Prága, 1945. november 19.

Tárgy: Magyar munkaerő cseh területeken – beavatkozás

Járási Munkavédelmi Hivatal
Pardubice

A Szlovák Telepítési Hivatal Pozsonyból értesített bennünket, hogy tudatva lett vele, miszerint különböző, magukat hivatalosnak föltüntető személyek érkeznek Szlovákiából Csehországba és Morvaországba, hogy jogosulatlanul az illetékes helyeken és a járási munkavédelmi hivataloknál beavatkozzanak a magyar nemzetiségűek érdekében, akiket a munkások mezőgazdasági munkára toborzása keretében a cseh területekre szállítottak. Ezek a beavatkozások sok esetben csupán személyes és egyéb érdekeket szolgálnak.

A Szlovák Telepítési Hivatal Pozsonyban kéri, hogy ezeket a beavatkozásokat ne vegyék figyelembe. Minden ilyen beavatkozást illetően a nevezett hivatal állást kíván foglalni.

Tekintettel erre, a Munkavédelmi és Szociális Minisztérium felszólítja az ottani hivatalt, hogy minden, a magyar munkaerő felmentésére vonatkozó kérelmet az itteni minisztériumnak terjesszen elő, és a Szlovák Telepítési Hivatal írásos beleegyezése nélkül egyetlen magyar nemzetiségűt se mentsen föl a munkavégzés alól.

A részlegeket is megfélelően informálják.

A miniszter helyett: Dr. Doubravsky s.k.

-

Járási Munkavédelmi Hivatal Pardubice

Minden részlegnek tudomásulvételre.

A járási munkavédelmi hivatal vezetője:

*(olvashatatlan aláírás)**(körpecsét felirata)*

Munkahivatal Pardubice

Az irat cseh nyelvű, gépelt aláírt másolat. SOAZ, fond OÚOP Pardubice, 19. doboz.

A szociális minisztérium a Szlovák Telepítési Hivatallal egyeztetve figyelmeztette a járási munkavédelmi hivatalokat, hogy a Csehországba szállított magyar munkaerő felmentése tárgyában a szlovákiai hivatal fenntartja magának a jogot a döntésre minden egyes esetben.

9.

Gúta, 1945. november 28. Jelentés Ján Macháč pardubicei járásbeli iskolaigazgató letartóztatásáról és vizsgálati fogságba helyezéséről a gútai rendőrállomáson, rémhírterjesztés miatt. A letartóztatott kétszer is járt Gútán, és azt terjesztette az itteni lakosság körében, hogy a munkára elszállított gútai magyarok egy része a pardubicei munkatáborban van a németekkel együtt, ahol rosszul bánnak velük. Azt is kijelentette, hogy a tervezett a magyar-csehszlovák lakosságcseréből nem lesz semmi.

NB állomás Gúta, Komáromi járás
Szám 11/45

Tárgy: Macháč Ján Rosice n/Lab.-ből, hamis és rémhírterjesztés

Jelentés a letartóztatásról
Személyes adatok
[...]

Macháč Ján Rosice n/Lab.-ből, Pardubicei járás, 1945. november 10-én a gútai NHB²³ hivatalába érkezett, ahol Křižko Andrej vezető jegyzővel, Máté Istvánnal, az SZLKP gútai elnökével, Németh Dániellel, Gúta község bírójával és Borka Ferencsel, a gútai HNB hivatalnokával beszélgetett, hogy csaknem minden elszállított magyar Csehországban – Pardubicén és környékén éheznek, a németekkel együtt táborokban dolgoznak és a karjukon szalagot viselnek „Nilas” megjelöléssel, valamint, hogy verik is őket. Állítólag nem volt helyes, hogy innen, Szlovákiából a magyarok munkára mentek Csehországba, itthon is dolgozhattak volna. Az itteni lakosság körében elterjedt a hír, hogy a transzportált magyarok rokonai és a szülei adjanak be kérvényt elengedésük érdekében, mivel nem igaz, ahogyan azt hirdették, hogy Csehországba egy hónapra mennek munkára, de három hónapig maradnak, de akár három évig is; lehetséges, hogy onnan egyenesen Magyarországra kiviszik őket. Ebből az okból a csehországi munkára szállítottak rokonai körében félelem keletkezett, hogy ott rosszul bántak velük, elkezdtek tömegesen kérvényeket beadni az elengedésük érdekében, és sűrűn érkeztek a HNB-re és az NB-állomásra Gútán, ahol kérték a kérvényekben szereplő adatok igazolását, amellyel nehezítették a hivatal rendes működését.

Macháč Ján 1945. november 27-én ismét a gútai HNB-ra érkezett, ahol a már említett Hollý Ladislavnak, a gútai vasútállomás főnökének jelenlétében azt beszélte, hogy a magyarok és a szlovákok között valami nincs rendben, nem tudnak megegyezni a magyarok kitelepítéséről Magyarországra, és az egész kitelepítési akcióból nem lesz semmi, mivel a magyarországi szlovákok aránya csak 10% a Szlovákiában élő magyarokhoz viszonyítva, és ezek a szlovákok sem akarnak kitelepülni Szlovákiába. Ilyen és ehhez hasonló híreket terjesztett az itteni lakosság körében is.

Macháč Ján ezeknek a híreknek a terjesztésével nagymértékben nyugtalanította az itteni lakosságot és lebecsülte a csehszlovák kormány tevékenységét, mivel az itteni magyarok csehországi munkára transzportálása országos akció, ő mint cseh, nemhogy támogatja az akciót, de ellenkezőleg, aláássa a felsőbb hivatalok ez irányú parancsainak és rendelkezéseinek tekintélyét.

II.

23 A szlovák szövegben MNV – Miestny národný výbor, Helyi Nemzeti Bizottság szerepel. Gútán, mivel magyar többségű település volt, ekkor nem nemzeti bizottság, csupán Helyi Közigazgatási Bizottság működött.

Az esetről 1945. november 27-én Križko Andrej gútai komiszártól²⁴ tudomást szerzett az itteni NB-állomás járőre, Klčo Rudolf őrmester és Hollý Viliam, ezután vizsgálatot megállapított a tényállás, ahogyan az I. pontban foglaltatott.

A tanú Križko Andrej, a gútai HNB komiszárja 1945. november 28-án előadta, hogy 1945. november 10-én az irodájában megjelent Macháč Ján Rosice n/Lab.-ből és Máté István, Németh Dániel és Borka Ferenc a jelenlétében azt mondta, hogy csaknem minden Csehországba elszállított magyar – Pardubicén és környékén éheznek a táborokban, hogy verik is őket. 1945. november 27-én ismét az irodájába érkezett, ahol ismét beszélt arról, hogy a magyarok és a szlovákok között valami nincs rendben, nem tudnak megegyezni a magyarok kitelepítéséről Magyarországra és az egész kitelepítési akcióból nem lesz semmi, mivel a magyarországi szlovákok aránya csak 10% a Szlovákiában élő magyarokhoz viszonyítva, és ezek a szlovákok sem akarnak kitelepülni Szlovákiába. Macháč még folytatta volna tovább az ilyen és ehhez hasonló beszédet, de senki nem fordított rá figyelmet, mire elment az irodából.

Hollý Ladislav tanú, a gútai vasútállomás főnöke 1945. XI. 28-án elmondta, hogy Macháč Ján beszédére a gútai HNB-n nem fordított figyelmet, ezért nem tud tanúskodni.

Máté István, az SZLKP gútai elnöke, Németh Dániel, Gúta község bírja és Borka Ferenc, a gútai HNB hivatalnok a tanúvallomást megtagadták, mivel mindannyian magyar nemzetiségűek és vallomásukkal károsítanák a magyarok elszállítását. A nevezettek az egész beszélgetést jól értették, mivel mindannyian ismerik a szlovák nyelvet, az SZLKP elnöke, Máté István jól ismeri a cseh nyelvet is.

Az itteni lakosság körében nem sikerült egyetlen tanút sem találni, mivel Gúta lakossága szimpatizál Macháč Jánnal, mert olyan embert látnak benne, aki részben kiáll a magyarok kérdésében és elítéli a magyarok kitelepítését, elszállítását munkára Csehországba.

Macháč Ján nincs a tanúkkal semmilyen rokoni vagy más viszonyban.

Macháč Ján tettét beszámítható állapotban meggondolatlanságból követte el.

III.

Macháč Jánt 1945. november 28-án Križko Andrej vezető jegyző és Halama Ján őrmester jelenlétében Klčo Rudolf és Hollý Viliam kihallgatta, aki beismerte, hogy a gútai HNB-n azt mondta, a Csehországba elszállított magyarok Pardubicén és környékén éheznek, hogy a magyarok és a szlovákok között valami nincs rendben, nem tudnak megegyezni a magyarok kitelepítéséről Szlovákiából Magyarországra. Macháč tagadta, hogy arról beszélt volna, hogy a magyarok, akik Csehországban vannak munkán, a karjukon szalagot viselnek „Nilaš” megjelöléssel, vagy arról, hogy ezek a magyarok Csehországból nem térnek vissza három hónapig, vagy tán három évig sem. Szintén tagadta, hogy azt a hírt terjesztette

24 Ez tévedés, Andrej Križko a gútai hivatal vezetője, jegyzője volt, mint az előbb is helyesen szerepel a szövegben.

volna, hogy az elszállított magyarok rokonai és a szülei adjanak be kérvényeket az elengedésükre.

Mentségére azt mondta, amit a gútai HNB-n beszélt, nem úgy gondolta, hogy ezekkel a hírekkel felháborítja és nyugtalanítja az itteni lakosságot, és ezzel elítéli a csehszlovák kormány tevékenységét.

[...]

Gúta, 1945. november 28.

NB állomásparancsnok
(olvashatatlan aláírás)

Az irat szlovák nyelvű, gépelt aláírt tisztázat. Štátny archív Nitra, fond Krajský súd v Komárne, 1012. doboz.

A terjedelmes irathalmazból kiderül, J. Macháč gútai megjelenésének az volt az oka, hogy Pardubice közelében lakó földműves sógorának gazdaságába beosztották a pardubicei munkatáborból Madari Miklós nevű Gútáról elszállított férfit. Madarit, Macháč beszámolója alapján egy szál ingben vitték el munkára Csehországba, nem rendelkezett semmilyen téli ruhával, ezért sógora kérésére kereste föl a gútai rokonait, hogy cipőt, ruhát vigyen neki. Macháčot második útja során a gútai községházán a lakosságcsere megvalósulását kétségbe vonó kijelentései miatt tartóztatták le rémhírterjesztésért. Több mint három hétig 1945. december 21-ig volt Komáromban vizsgálati fogságban. Ügyét 1946. április 9-én tárgyalta a komáromi bíróság, és felmentette a rémhírterjesztés vádja alól. Ehhez azonban arra volt szükség, hogy a tanúként kihallgatott Križko Andrej gútai jegyző és a vádlott is megváltoztassa a vallomását. Mindketten azt vallották a per során, hogy Macháč kijelentése arra az adott időszakra vonatkozott, tehát 1945 novemberében nem látta megvalósíthatónak a lakosságcserét, annak jogosságát és indokoltságát nem vonta kétségbe.

Macháč megváltoztatta a vallomását a gútai munkára hurcoltakkal kapcsolatban is, később azt állította, csupán azt mondta, lehetséges, nem kapnak elég ételt a magyarok a munkatáborban, a korábbi vallomása többi részét visszavonta. Kutatásaim alapján azonban a pardubicei tábor megjárta gútaiaktól felvett visszaemlékezések az éhezés mellett verésről és egyéb fizikai, valamint lelki terrorról is szólnak, amelyeket el kellett szenvedniük.

10.

Pozsony, 1945. december 11. A Belügyi Megbízott levele a Prágai Telepítési Hivatalnak, amelyben a munkára elvitt magyarok hazatéréséről számol be Izsza és Hetény községbe. Kéri a cseh hivatalt, a jövőben ne engedjen meg ilyen eseteket.

Belügyi Megbízott
VI. osztály

Szám: 190804-VI-I/4/45

Pozsony, 1945. december 11.

Tárgy: Csehországba szállított magyarok – visszatérés

Telepítési Hivatal
P r á g a

Az itteni hivatalba jelentés érkezett az ógyallai NB-állomásról, amelyben a parancsnok jelenti, hogy Izsa községbe kb. 25 és Hetény községbe kb. 15 magyar nemzetiségű személy érkezett vissza, akik csehországi munkára voltak elszállítva.

Kérjük a telepítési hivatalt, hogy ilyen eseteket a jövőben ne engedjen meg és erről az alárendelt hivatalokat is értesítse.

Előljáró VI/I szekció
(olvashatatlan aláírás)

Az irat szlovák nyelvű, gépelt aláírt tisztázat, nyomtatott fejléces papíron. NA Pa, fond MPSP, 382. doboz.

A levélből kitűnik, hogy a szlovák belügyi szervek nem csupán néhány hét munkára rendelték a magyarokat Csehországba, hanem bizonytalan időre és szökéseiket, visszatérésüket kifejezetten károsnak, megengedhetetlennek tartották. Az itt idézett levélre született meg Munkavédelmi és Szociális Minisztérium válaszevele, az alábbiakban közölt 14. sz. dokumentum.

11.

Vysoké Mýto, 1945. december 31. A Pardubicei Járási Munkavédelmi Hivatal Vysoké Mýto-i részlegének jelentése a felettes hivatalnak a magyar munkaerőért fejenként kifizetett 200 korona utazási illeték befizetéséről.

Járási Munkavédelmi Hivatal Pardubice, Vysoké Mýto-i Részleg

Telefon č. 26 és 159

Vysoké Mýto, 1945. december 31.

Jelzet: 2129-23/11-45 Dr.

Tárgy: Magyar munkaerők – illeték megfizetése

Járási Munkavédelmi Hivatal
Pardubice

Az Önök 2129-20/11-L jelzetű 1945. november 21-én kelt rendelete alapján elküldtem Önöknek a mai napon a 37.792 x 59 x 28 csekkszámú lára a 76 Komáromból idehozott magyar munkaerőért a 15.200 K-t.

Az egész kért összeget, 18.000 K-t nem tudom elküldeni, mivel, amint már azt Önökkel közöltem, mindjárt az említett magyarok megérkezése után 10 magyart vissza kellett küldenem, mivel a hivatalos orvos által munkaképteleneknek nyilvánítottak. Két férfi mindjárt másnap elszökött a munkából, további két férfit még az első héten visszahívtak. Maradt tehát 76 férfi, akikért a kért hozzájárulást átutaltam.

Hozzáteszem, hogy a karácsonyi ünnepek előtt a beosztott magyarok közül csaknem mindannyian elhagyták a munkahelyüket.

A részleg vezetőjének szabadsága alatt
helyettesíti:

(olvashatatlan aláírás)

Az irat cseh nyelvű, gépelt aláírt tisztázat, nyomtatott fejléces papíron. SOAZ, fond OÚOP Pardubice, 12. doboz.

Az utazási illetéket minden üzemtől, gazdától igyekeztek behajtani, akik magyarokat foglalkoztattak. Sokan azonban, hasonlóan, mint az itt idézett hivatal, megtagadták, vagy csupán részben fizették be az összeget, mivel a magyar férfiak közül sokan az első napokban, hetekben elszöktek a munkahelyükről, vagy orvosi felmentést kaptak.

12.

Gúta, 1946. január 8. Németh Dániel gútai komiszár levele a pardubicei munkahivatalnak, amelyben kéri 15 munkára elvitt gútai férfi hazaengedését a pardubicei munkatáborból, mivel a nevezettek nem voltak fasiszták.

(tízkoronás okmánybélyeg)

Pardubicei Munkahivatal

A múlt év októberében Gúta községből (Komáromi járás) 500 személyt jelöltek ki csehországi munkára. Ezen személyek közül még az alább feltüntetett személyek a pardubicei munkatáborban vannak.

Mivel ezen személyek között vannak olyanok is, akik nem voltak fasiszták, a község nevében kérem, hogy ezeket engedjék haza a családjukhoz, melyek többnyire az ő távozásuk miatt bevételi forrás nélkül maradtak, ill. megélhetésük a családfő keresetétől függött.

A személyek, akik szóba jöhetnek, a következők:

1. Szabó Géza
2. Szomolai Ferenc
3. Takács Imre
4. Szabó Károly
5. Szabó Imre
6. Fördős Ignác
7. Balázs János
8. Zuber László
9. Molnár Géza
10. Vajda Lajos
11. Szabó László
12. Szabó László
13. Néveri Imre
14. Molnár Gyula
15. Árgyusi Gergely

Gúta, 1946. január 8.

a HNB komiszárja
(aláírás Németh Dániel)
(körpecsét felirata)
 Helyi Nemzeti Bizottság Gúta

(alatta más írógéppel)

Láttam

Komárom, 1946. január 9.

járási komiszár
 (olvashatatlan aláírás)
 (körpecsét felirata)
 Járási Komiszár Hivatala Komárom

Az irat szlovák nyelvű, gépelt aláírt tisztázat. NA Pa, fond MPSP, 382. doboz.

Németh Dániel kommunista komiszár kérvényéből nem tűnik ki, miért a felsorolt 15 személyt említi. Január elején még sokkal több gútai férfi sýnylódott a táborban. Feltételezhető csupán, hogy a kommunista párthoz közel álló személyekről volt szó.

Az iratkötegetben minden érintett személyről külön igazolás található a politikai megbízhatóságukról, valamint a Munkavédelmi és Szociális Minisztérium 1946. január 10-én kelt levele a Járási Munkavédelmi Hivatalnak címezve Pardubicére, hogy azonnal engedjék el a 15 gútai férfit.

13.

Pozsony, 1946. január 9. A Szlovák Telepítési Hivatal levele a Munkavédelmi és Szociális Minisztériumnak, amelyben közli, hogy elutasította a Komáromi járásban található Lak község komiszárjának kérését a falubeli magyar férfiak munkaszolgálat alóli felmentésére.

Szlovák Telepítési Hivatal

52/1.-1946

Pozsony, 1946. január 9.

Tárgy: Hradec Králové Munkavédelmi Hivatal – komiszári hivatal HNB Lak – kérvény a munkára rendelt magyar munkások elengedésére.

Munkavédelmi és Szociális Minisztérium
 P r á g a

A Szlovák Telepítési Hivatal elutasította a Laki HNB, Komáromi járás, komiszári hivatalának 1945. XI. 23-án kelt 650/45 sz. kérvényét, Csiba Dávid és 9 munkára rendelt társának elengedésére, abból az okból, hogy a 27/1945 Tt. sz. köztársasági elnöki dekrétum nem ad semmilyen hatáskört a munkakötelezettség alóli kivételre.

Erről a határozatról a laki komiszár hivatala 1946. január 8-én kelt 52/1.-1946 sz. határozattal értesítve lett.

A mellékletet visszaküldöm

Az elnök nevében
 Djuračka s.k.

Az irat szlovák nyelvű, gépelt aláírt tisztázat, nyomtatott fejléces papíron. NA Pa, fond MPSP, 382. doboz.

A Szlovák Telepítési Hivatal számos, indoklásában szinte szó szerint azonos levele található az iratok között.

14.

Prága, 1945. január 10. A Munkavédelmi és Szociális Minisztérium jelentése a pozsonyi Belügyi Megbízott 6. osztályának a Csehországba szállított magyar munkaerő visszatéréséről.

Exp.

Jelzet II-2129-7/1-46

Tárgy: Szlovákiából Csehországba szállított magyarok – visszatérése a 1945. december 11-én kelt 190804-VI-I-4/45 számhoz,

Belügyi Megbízott, VI. osztály

P o z s o n y

A fent említett levélre a Munkavédelmi és Szociális Minisztérium közli, hogy Szlovákiából a cseh területekre megközelítőleg 9400 magyar személyt szállítottak, a pozsonyi Szlovák Telepítési Hivatal közreműködésével. Ezek a személyek a különböző járási munkavédelmi hivatalok körzeteiben lettek elhelyezve, egyrészt a mezőgazdaságban, egy részük az ipari üzemekben. Az elhelyezett magyar nemzetiségű személyek jegyzékeit elküldték a Szlovák Telepítési Hivatalnak Pozsonyba. A Munkavédelmi és Szociális Minisztérium kevés kivétellel, és a telepítési hivatal külön kérésére, csupán néhány személyt mentett föl a munkavégzés alól. A járási munkahivatalok jelentései alapján nagyszámú magyar nemzetiségű ideszállított személy a számára rendelt munkából önkényesen megszökött, így van ez abban az esetben is, amelyet az ógyallai NB-állomás jelentett Önöknek. Jelenleg a cseh területeken hozzávetőlegesen az ideszállított személyek harmada található, és ezek szökése is szaporodik.

A Munkavédelmi és Szociális Minisztérium hálás lenne, ha az ottani megbízott a legnagyobb szigorral lépne föl minden magyarral szemben, akik a helyüket beleegyezés és bejelentés nélkül elhagyták és rákényszerítene őket, hogy térjenek vissza a munkahelyükre. A szökevények jegyzékeit a minisztériumunktól megkapta a pozsonyi Szlovák Telepítési Hivatal, akivel az egész akció egyeztetve volt.

Prága, 1945. január 10.

(olvashatatlan aláírás)

Az irat cseh nyelvű, gépelt aláírt fogalmazvány, több kézirásos betoldással. NA Pa, fond MPSP, 382. doboz.

A minisztérium levele a pozsonyi Belügyi Megbízott VI. osztálya megkeresésére született (lásd feljebb a 10. sz. dokumentumot). A jelentésből kitűnik, hogy 1946. január elején a megközelítőleg 9400 Csehországba szállított magyar munkásból csupán egyharmaduk volt található a cseh országrészekben, a többiek vagy elszöktek, vagy valamilyen egészségügyi vagy politikai okból felmentést kaptak.

15.

Moravská Ostrava, 1946. január 23. Az Ostravai Járási Munkavédelmi Hivatal jelentése a Munkavédelmi és Szociális Minisztériumnak a magyar munkások szökéséről a mun-

kahelyekről a járás területén, valamint a Valašské Meziříčí-i munkatáborból szervezetten végrehajtott szökéséről.

Járási Munkavédelmi Hivatal Moravská Ostrava

Sz.: II-5200/46-NO/Vo

Mor. Ostrava, 1946. 1. 23.

Munkavédelmi és Szociális Minisztérium

P r á g a

Tárgy: Beosztott munkahelyük önkényes elhagyása a magyarok részéről

Melléklet: 3.

Mellékelten előterjesztem a magyar munkaerő jegyzékét, akik az itteni hivatal által az 1945. 10. 30-án érkezett transzportból munkára lettek beosztva és elhagyták munkahelyüket, vagy elszöktek a Val. Meziříčí-i munkatáborból.

Csaknem minden jegyzékben szereplő magyar telegramot kapott, amelyben közölték vele családtagjának halálát, illetve súlyos betegségét. Fennáll a gyanú, hogy a Val. Meziříčí-i munkatáborból a szökés szervezett volt.

Az elszökött magyarok semmilyen, a táborban elhelyezett pénzt nem vettek ki, továbbá nem vonattal utaztak el Val. Meziříčíből, ezért feltételezhető, hogy a közeli erdőkbe szöktek és elmentek Szlovákiába.

a járási munkavédelmi hivatal
ideiglenes vezetője
(olvashatatlan aláírás)

A csatolt mellékletben 59 oroszai, hontfüzesgyarmati, alsó- és felsőfegyverneki lakhelyű férfi adatai szerepelnek, közülük 22 a munkatáborból szökött el. A többieknél föl-tüntetve a munkáltató gazda neve és lakhelye.

Az irat cseh nyelvű, gépelt aláírt tisztázat, nyomtatott fejléces papíron. NA Pa, fond MPSP, 382. doboz.

Több korabeli írásos adat is említi, hogy otthonról, Szlovákiából indultak el a rokonok, ismerősök, hogy megszervezzék, segítsék a munkatáborokba zárt, ezért nehezebben szabaduló magyar munkások szökését.

16.

Pardubice, 1946. február 28. A pardubicei Járási Munkavédelmi Hivatal levele a Munkavédelmi és Szociális Minisztériumnak, amelyben elküldik 8 Somorja környéki magyar család adatait, akiket munkára vittek Csehországba, de elszöktek a munkahelyükről. A minisztérium válaszában közli, hogy mivel megkötötték a csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezményt, a családok visszatoloncolása nem lehetséges.

Járási Munkavédelmi Hivatal Pardubice

jelzet 2129-28/2-L

Pardubice, 1946. 2. 28.

Munkavédelmi és Szociális Minisztérium

P r á g a

Tárgy: Magyar családok Szlovákiából – a munkarend megsértése

Az itteni 1945. 12. 10-én kelt 5771-10/12-L sz. beadványhoz

Melléklet: 2 jegyzék, egy a Szlovák Telepítési Hivatal részére

A Járási Munkavédelmi Hivatal Pardubice további intézkedés céljából előterjeszti a mellékelt 2 jegyzéket a magyarokról (családokról), akik az utóbbi időben elszöktek a munkából.

A nemzetbiztonság keresési intézkedése ezek után a munkaerők után eddig eredménytelen volt, ezért valószínű, hogy a magyarok hazaszöktek Szlovákiába.

A hivatal elöljárója

(olvashatatlan aláírás)

(körpecsét felirata)

Okresní úřad ochrany práce v Pardubicích

A melléklet nyolc Somorja környéki magyar család tagjainak, összesen 37 személynek a részletes adatait tartalmazza. A családok lakhely szerint: 1 Bacsfa, 1 Nagylég, 1 Keszölcés, 1 Csukárpaka, 1. Kislég, 1. Nagypaka és 2. Doborgaz.

Exp.

Jelzet II-2129-2/3-46

Tárgy: Járási Munkavédelmi Hivatal Pardubice – magyar családok Szlovákiából – a munkarend megsértése.

az 1946. február 28-án kelt 2129-28/2-L jelzethez

Járási Munkavédelmi Hivatal

P a r d u b i c e

Tekintettel a CSSZK és Magyarország között megkötött nemzetközi szerződésre a magyar és a szlovák lakosság kicseréléséről, jelenleg nem lehet ragaszkodni ahhoz, hogy a magyar családok, akik a munkarendet megsértették, visszahozassanak a helyükre.

Prága, 1946. március 5.

(olvashatatlan aláírás)

Mindkét irat cseh nyelvű, gépelt. A munkahivatal levele aláírt tisztázat, nyomtatott fejléces papíron, a minisztérium válasza aláírt másolat. NA Pa, fond MPSP, 382. doboz.

Az 1946. február 27-én aláírt magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény megkötése után már a szlovák hivatalok sem szorgalmazták az elszökött magyar munkaerő visszatoloncolását Csehországba. Ebben az iratban Somorja környéki családokról van szó, akiket november végén szállítottak el Pardubicére.

17.

Aranyos, 1946. március 26. Németh Károly aranyosi gazda kérvénye a Mladá Boleslav-i Járási Munkavédelmi Hivatalnak, amelyben kéri, még 1945. október 29-én csehszlovák munkára elszállított fia hazaengedését.

Aranyos, 1946. III. 26.

Tisztelt

Járási Munkavédelmi Hivatal

Mladá Boleslav

Alulírott Németh Károly, aranyosi lakos, azzal az alázatos kéréssel fordulok a Járási Munkavédelmi Hivatalhoz, hogy az alább előadott okokból fiamat, Németh Ferencet, akit 1945. október 29-én négyhetes munkára behívtak, aki jelenleg a CSSZV²⁵ fűtőházának építésén dolgozik Všetatyban, szíveskedjenek haza elengedni.

Az alázatos kérésemet azzal indokolom, hogy mint 74 éves, teljesen munkaképtelen vagyok, nem tudom megművelni 7 kat. holdnyi földemet, amelyet teljesen a fiam művelt és így tartotta el négytagú családját.

A fiam, ahogyan az egész család, soha nem volt semmilyen politikai pártban, főleg nem a nyilaskeresztes pártban, de semmilyen más reakciós pártban sem. Ezért a fiamat tévedésből hívták be kényszermunkára. Ő és az egész család a múltban lojális volt a CSSZK-hoz és az is akar maradni.

Jelenleg, mikor a tavaszi munkák teljes lendülettel folynak, a föld munkás nélkül megműveletlen marad és az egész család éhségnek lesz kitéve.

Megismételve kérésemet, maradok teljes tisztelettel.

(kézzel aláírva) Németh Károly

Az alulírott aranyosi Helyi Közigazgatási Bizottság elnöke igazolom a fenti adatok helyességét és a nevezett kérését jóváhagyásra ajánlom.

Aranyos, 1946. III. 26.

a HKB elnöke

(olvashatatlan aláírás)

(körpecsét felirata)

Helyi Nemzeti Bizottság Aranyos Komárom

Az irat szlovák nyelvű, gépelt aláírt tisztázat. NA Pa, fond MPSP, 382. doboz.

Az irat mellett még további két aranyosi lakostól származó hasonló kérvény található, mind a három munkára elhurcolt aranyosi férfi a vasút fűtőházának építésén dolgozott Všetatyban. A Munkavédelmi és Szociális Minisztériumnak az irat mellett található levele az említett munkások elengedését kérte a Mladá Boleslav-i Járási Munkavédelmi Hivaltól.

25 A eredeti szövegben ČSD, Csehszlovák Vasút.